

KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉSEK VITÁI

1970. december 21-én volt PÁL LÁSZLÓ „A nevelési eszme a büntetvégrehajtásban és a bűnözők nevelésének programja” című kandidátusi értekezésének vitája. A bírálóbizottság elnöke FÖLDES ÉVA, a neveléstudományok doktora, opponensek: PATAKI FERENC, a neveléstudományok kandidátusa, VIGH JÓZSEF, az állam- és jogtudományok kandidátusa.

Az opponensi vélemények előterjesztése és megvitatása után a bírálóbizottság a következő véleményt alakította ki: A jelölt értekezésében a büntetvégrehajtás és a bűnözők reszocializálása szempontjából igen fontos és aktuális, elméletileg és gyakorlati szempontból egyaránt jelentős témát dolgozott fel eredményesen. Munkája értékét emeli, hogy hatékonyan hozzájárult a fejlődésének még csak kezdetén tartó hazai marxista szemléletű kriminálpedagógia rendszerének kialakításához. Egyfelől alapos elemzéssel tárgyalja a pedagógiai eszme történeti fejlődését a büntetvégrehajtásban, másfelől meggyőzően mutatja ki a nevelés gondolatának szükségszerű térhódítását ezen a téren is a szocialista társadalmi fejlődés mai fokán. Kísérletek alapján kidolgozott nevelési programja részben már ma is megvalósítható. E nevelési program jelentősen növelheti a szabadságvesztés—büntetvégrehajtás hatékonyságát. Meggyőzően bizonyítja a jelölt, hogy a pedagógiai eszme realizálásának legfőbb eszköze a nevelési céllal szervezett munkaprogram. Sokoldalúan vizsgálja ezért azokat a szubjektív feltételeket, amelyek szükségesek az elítéltek társadalmi kapcsolatainak morális rendezéséhez. Ezek az új tudományos eredmények számos olyan kérdést vetettek felszínre, amelyek tisztázása nélkül a gyakorlati javaslatok sem nyugszanak szilárd elméleti bázison, így például az elítéltek csoportviszonyainak, értékelési mintáinak befolyásolása a nevelési célkitűzéseknek megfelelően, a nevelési elvek szélesebb körű érvényesítésének személyi és tárgyi feltételei stb. A bírálóbizottság nagyra értékelte azt a tényt is, hogy a jelölt elméleti fejtegetéseit széles körű empirikus vizsgálatokkal támasztotta alá.

1971. április 7-én tartották ROZSNYAI ISTVÁNNÉ „Közösség születik” című kandidátusi értekezésének vitáját. A bírálóbizottság elnöke: SZARKA JÓZSEF, a neveléstudományok doktora, opponensek: BARA JÁNOS, a neveléstudományok kandidátusa, VAJÓ PÉTER, a neveléstudományok kandidátusa, DURÓ LAJOS, a pszichológiai tudományok kandidátusa.

VAJÓ PÉTER hangsúlyozta, hogy a disszertáció alapját a jelölt sokéves kísérleti és kutatómunkája jelenti, amelynek során behozonyította, hogy hazai középiskoláinkban és a mi körülményeink között is lehet szocialista közösségeket létrehozni. Ebben a szocialista közösségben jelentős helyet kap az iskola és a az ifjúsági szövetség. A jelölt koncepciójában helyesen tűnik ki, hogy a KISZ politikai szerepét nem lehet elválasztani az iskolai élet szocialista követelményrendszerétől. Rendkívül fontos annak a vizsgálata is, hogy milyen a tanulóközösség, az önkormányzat és a KISZ-szervezet kapcsolata, milyen sajátos funkciók találhatók e kapcsolatban. A jelölt disszertációjában kellő hangsúllyal mutat rá arra, hogy az adott feltételekből kiindulva kell és csakis így lehet megtervezni a közösség szervezeti felépítését, mely szervezet a feltételek megváltoztatásával maga is árnyaltabb lesz, maga is fejlődik. Az opponens véleménye szerint az iskolák éppen ez ellen a törvényszerűség ellen vétenek a leggyakrabban.

Az értekezésnek igen értékes az a része, amelyben a szerző azt bizonyítja, hogy az iskolai nevelésben nincs és nem is lehet elhanyagolható, jelentéktelen dolog. Az opponens egyetért azzal, hogy a túlzásba vitt ún. akciópedagógia káros. De ennek az a másik oldala, hogy az iskolákban tevékenykedő KISZ-szervezetek akkor, amikor igazodnak az adott iskolaközösséghez, ugyanakkor tevékenységüknek összhangban kell állnia más ifjúsági réteg feladataival is. Egyet kell érteni a szerzővel abban is, hogy egy-egy iskolaközösség kialakításakor az egész iskolaközösséget kell szem előtt tartani, tehát nem úgy, hogy előbb az osztályközösségeket kell kialakítani, amely később iskolai közösséggé integrálódik.

DURÓ LAJOS arra mutatott rá, hogy a

jelölt MAKARENKO életművének kiváló ismerője. Disszertációjában nem arra törekedett, hogy sémászerűen átvegye és alkalmazza a makarenkói közösségben ható törvényszerűségeket, hanem azt kívánta elérni, hogy bizonyítsa e törvényszerűségek helyességét és alkalmazhatóságát más iskolai közösségekre is. Ezért tudományosan újnak kell elfogadni azt, amit a jelölt bizonyítottan igazolt:

a szocialista nevelés objektív törvényszerűségeinek kell elismerni mindazon törvényszerűségeket, amelyeket MAKARENKO feltárt;

a makarenkói pedagógia alkalmazása pedagógiai rendszer alkalmazását tételezi fel a cél- és eszközzrendszer megbonthatatlan dialektikus egységében;

egységes iskolaközösség kialakítása csakis a nevelők és tanulók közösségének együttes formálásával oldható meg eredményesen;

mind a nevelői, mind a tanulói közösség kialakításának folyamata elvi és gyakorlati szempontból sok esetben hasonló;

a közösségi nevelés annál hatékonyabb, minél jobban számol az iskola sajátos helyzetével, sajátos körülményeivel és ebből kiindulva, saját feladatrendszerén keresztül valósítja meg a közösségi élet feltételeit.

Igen értékes a dolgozatnak az a része, amely a közösség és személyiség fejlődését elemzi és ebből von le következtetéseket. Az egész nevelési kísérlet alap gondolata abban süríthető össze, hogy amilyen mértékben előrehalad a közösségi életforma építése, úgy bontakozik ki a közösséget alkotó tagok személyisége is. Az árnyalt pedagógiai és pszichológiai személyiségrajzok azt mutatják, hogy állandóan fejlődő emberekről van szó, akik a közösségben formálódnak.

Az opponens kritikai észrevételei a következők:

helyes lett volna, ha a szerző a pedagógus közösség szerveződésének folyamatát részletesebben kifejti;

vitathatónak érzi a jelölt azon állítását, hogy az igazgató nem mondhat le arról, hogy közvetlenül tervezze, irányítsa az iskolai élet minden alapvető területét;

hiányolja, hogy a tanulmányi munka nem épül be eléggé a közösségépítés tevékenységi rendszerébe.

BARA JÁNOS kiemelte: nagy érdeme a disszertációnak, hogy nemcsak a hazai viszonyokra, hanem általánosnak ismeri el,

— hogy a szocialista közösségi nevelés objektív törvényszerűségnek van alárendelve,

— a követelmények és perspektívák dialektikus egymáshatása adhat a közösségi fejlődésnek mind magasabb indulási-fejlesztési alapot,

— általános érvényűnek lehet elfogadni azt, amit a szerző a korszerűen értelmezett iskolai önkormányzatról mond, ebben a kérdésben a jelölt teljesen újat alkotott.

A közösségben megtett út felméréséhez, az

új kijelöléséhez vajon elengedhetlenül szükség van-e a táborra, vagy az enélkül is megvalósítható? Hiányzik az értekezésből a KISZ életének, illetve vezetőségének bemutatása, a döntések szférájából szinte teljesen kizsurla a KISZ. Az iskolagyűlések helyének és szerepének változása is részletesebb lehetne, de a felnőtt és a tanuló közösség egymáshatásának problematikája sem eléggé világos.

ROZSNYAI ISTVÁNNÉ válasza és a vita alapján a bíráló bizottság a következő határozatot hozta:

A munka legfontosabb eredménye, hogy egy több éves nevelési folyamat átfogó megszerzése és elemzése alapján nemcsak logikai érvekkel, hanem a gyakorlat igazoló erejével bebizonyítja: a mi körülményeink között is lehetséges középiskoláinkban egészséges, életerős közösség kialakítása. Ezzel a szerző egyben azt is bizonyítja, hogy a makarenkói pedagógia által feltárt nevelési törvényszerűségek általános érvényűek; ezek alkotó alkalmazása és továbbfejlesztése nevelésméltunk és nevelési gyakorlatunk fejlesztésének sikeresen járható útja. Bebizonyítja a szerző, hogy a makarenkói pedagógia alkalmazása csak akkor lehet eredményes, ha a rendszer egyes elemeinek kiragadása helyett az egész rendszer alapvető törvényszerűségeire építünk.

Helytálló következtetésekhez jut a szerző az ifjúsági mozgalom egyes kérdéseire vonatkozó elemzéseiben, olyan kérdésekben, mint például az iskola és az ifjúsági szövetség viszonya, sajátosságai, az iskolai és a mozgalmi követelmények adekvát elemei, a vegyes életkorú tanulókból álló KISZ-alapszervezetek előnye stb. Törekvéseivel szocialista iskolánk önkormányzatának egyik lehetséges, sajátos szerkezetét fejlesztette ki.

A disszertációban közzétett kutatás alapvető módszere a nevelési folyamat átfogó kísérleti megszerzése, folyamatában és eredményeiben való értékelése, állandó megfigyelés, a tények regisztrálása, felmérése, részletkorrekciók megvalósítása és újabb ellenőrzése alapján. E módszer alkalmazását rendkívül gyümölcsözővé tette az a körülmény, hogy ezúttal az elméleti és gyakorlati pedagógiai munka egy és ugyanazon pedagógus tevékenységében egyesült. E módszer ilyen átfogó alkalmazása úttörő jelentőségű pedagógiai irodalmunkban, pedagógiai gyakorlatunk és elméletünk fejlesztésének — úgy látszik — egyik leggyümölcsözőbb útja.

1971. június 23-ra tüzték ki FÖLDI JENŐ „A szakmai tananyagkiválasztás elvei a szak-középsiskolákban” című kandidátusi értekezésének vitáját. A bíráló bizottság elnöke HORVÁTH MÁRTON, a neveléstudományok kandidátusa volt, opponensei: BALÁZS GYÖRGYNÉ, a neveléstudományok kandidátusa, SZÉKELY ENDRÉNÉ, a neveléstudományok kandidátusa.

SZÉKELY ENDRÉNÉ kiemelte: tudományos érdeme az értekezésnek, hogy a jelölt következetesen érvényesíti azt a helyes alapelvet, hogy szocialista társadalmunkban kibontakozó tudományos technikai forradalom segítségével lehet biztosítani az ember sokoldalú fejlődését. A tudományos technikai forradalom kiteljesedése és az ember sokoldalú fejlődése kölcsönhatásban áll egymással. Az értekezésben kissé hangsúlyozottabban kellett volna aláhúzni azt, hogy a fiatalság alkotó tehetőségének sokoldalú kibontakoztatása a szocialista társadalom objektív fejlődés törvénye és a pedagógiának ezt a társadalmi követelményt kell kielégítenie. Igaz, hogy társadalmunk jelenlegi fejlettségi szintjén ez a törvényszerűség még ellentmondásosan érvényesül, de ez az ellentmondás nem kibékíthetetlen ellentmondás. A jelölt értekezésében kissé leegyszerűsítve tárgyalja ezeket a kérdéseket, s úgy tűnik, hogy az ellentmondások feloldásához elegendő csupán a képzés feltételeinek és módszereinek korszerűsítése, a szakmai tananyag helyes kiválasztása. Ezek mellett a pedagógiai módszerek mellett szükség van az egész köznevelési rendszer tudományos igényességgel történő megalapozására is, ahol az oktatás és nevelés dialektikus egységben van.

Az opponens az értekezés pozitívumaként emeli ki a gépipari szakközépiskola szakmai tananyagtervezésének általánosítható menetét. A jelölt eredményeit úgy érte el, hogy sokoldalúan megvizsgálta ezen szakközépiskola tantervét, a didaktikai törvényszerűségek sajátos érvényesülésének mértékét. A hatékonyabb nevelési rendszer érdekében, a tantervkészítésben, az egész iskolarendszer továbbfejlesztésének elengedhetetlen feltételének tartja a politika, a tudomány és a gyakorlat szoros együttműködését. Kiemelendő az értekezés elbírálása során az is, hogy a tananyagtervezésben megnyilvánuló törvényszerűséget a tartalom és a folyamat egységében vizsgálja. Munkájában bebizonyította, hogy a tartalom meghatározó szerepe a pedagógiai rendszerekre is érvényes törvény.

BALÁZS GYÖRGYNÉ a jelölt értekezésében vázolt és tudományosan is alátámasztott eredményeket a szakképzés területén egyik lehetséges útnak tartja. A disszertáció elemzéseiben a felvetett problémák sokaságával találkozunk. Megtaláljuk az ellentmondó nemzetrendszerek feldolgozását a társadalom és az ifjúság jövőjének szempontjából, a technikai forma átvételének kritikáját, a tanulók érdeklődési körének és teljesítményének kapcsolatát, annak értékelését, a jelenlegi gyakorlati ellentmondásokat stb. A sokoldalú vizsgálat során a jelölt kérdésfeltevésői tudományosan megalapozottnak és hitelesnek fogadhatók el.

Hiányolja azonban az opponens, hogy a jelölt értekezésében nem terjesztette ki vizs-

gálódásainak körét azokra a hazai polgári nézetekre, amelyek értékes gondolatokat tartalmaznak a tananyag elrendelésének elveivel kapcsolatban. Szükségesnek tartja az opponens azt is, hogy a szakközépiskolákban a törzsanyag mellett a tantervben a helyi igények is kapjanak helyet.

A nyilvános vita, az opponensi vélemények és a jelölt válasza alapján a bírálóbizottság az alábbi határozatot hozta:

A disszertáns témáját a legtöbb tartalmi problémával küzdő iskolatípus pedagógiai-didaktikai kérdésköréből merítette. Munkájának újszerűsége abban rejlik, hogy egy konkrét iskolatípus érvényben levő tantervében, illetve szakmai tananyagában vizsgálta meg sokoldalúan, elemző módon az általános elvek, pedagógiai-didaktikai és pszichológiai törvényszerűségek sajátos érvényesülésének mértékét, majd felvázolta egy adott szakmai tananyagtervezésének általánosítható menetét. Bebizonyította, hogy mind az intellektuális, mind az egyéb általános emberi képességek — beleértve a munkaképességet is —, mind a speciális és egyéni képességek csakis adekvát tevékenységében nyilvánulhatnak meg és fejlődhetnek, tehát nem választhatók el az ismeret- és tevékenységrendszer tartalmától. **MAKARENKÓVAL** együtt vallja, hogy nem akármilyen tanulási és munkatevékenység lehet nevelési rendszerünk hatékony része, vagyis hogy csak a pedagógiaiilag megtervezett és megszerzett munka és tanulás alkalmas gyermekeink képességeinek, egész személyiségének kibontakoztatására. Az értekezés pozitívumához tartozik az is, hogy a jelölt a tananyagtervezés törvényszerűségeit a tartalom és a folyamat egységében vizsgálja, egyben elősegíti, hogy a tanterv elmélet kidolgozott eredményei a didaktikai gondolkodás integráns részévé váljanak.

A jelölt disszertációjában nemcsak deklarálta, hanem érvényesítette is a vizsgált pedagógiai tények és jelenségek dialektikus-materialista szemléletét, bebizonyította, hogy a tartalom és a forma, a funkció és a struktúra viszonya, dialektikus egységük és kölcsönhatásuk, s ezen belül a tartalom, illetve a funkció meghatározó szerepe a pedagógiai rendszerekre is érvényes egyetemes törvény. Nemcsak elutasítja, illetve meggyőző elméleti és tapasztalati érvek alapján bírálja az oktatás és a termelőmunka összekapcsolásának forradalmi elvét lejáratozó formális megoldásokat, hanem határozott körvonalakkal rajzolja meg a napjainkban is valóban „korszerű” marxista—leninista pedagógiai koncepciót mint a szakképzés szocialista továbbfejlesztésének helyes útját.

Mindhárom jelöltet a bíráló bizottság határozata alapján a Tudományos Minősítő Bizottság a neveléstudományok kandidátusává nyilvánította.

SIMON PÉTERNÉ